

ПОВЕЗАНОСТ СТРАТЕГИЈСКОГ МЕНАЏМЕНТА И НАУКА ОДБРАНЕ

Дејан Стојковић, Ненад Ђурић и Срђан Благојевић
Министарство одбране Републике Србије,
Сектор за политику одбране – Управа за стратегијско планирање

Пракса и вишегодишња истраживања потврдили су неопходност успостављања система наука одбране. Систем наука одбране треба да чине међусобно повезане науке и научне дисциплине које истражују специфичне проблеме одбране као функције државе. Науке и научне дисциплине које припадају систему наука одбране могу се груписати у ортодоксне, инхерентне и кохерентне науке и научне дисциплине.

У раду се разматра повезаност између стратегијског менаџмента и наука одбране. Рад је заснован на претпоставци да је стратегијски менаџмент, као научна дисциплина, у кохеренцији са наукама одбране.

Стратегијски менаџмент представља научну дисциплину која се бави проблемима формулисања и имплементације стратегије за остваривање дугорочних циљева организације. Стратегијски менаџмент се примарно развија у оквиру менаџмента као науке и истражује проблеме који се односе на организације уопште. Међутим, он се бави и проблемима који се односе на војне и друге организације система одбране.

Због значаја који има за систем одбране, као и због природе његових веза и односа са другим наукама и научним дисциплинама из система наука одбране, може се закључити да стратегијски менаџмент припада систему наука одбране. С обзиром на то да има висок степен аутономије у односу на целину система наука одбране, као и да проблеме одбране истражује у складу са потребама матичне науке, тј. менаџмента, стратегијски менаџмент припада групи кохерентних наука и научних дисциплина.

Стратегијски менаџмент је од изузетног значаја за функционисање и развој система одбране. Истраживање у тој области треба да допринесе развоју способности и капацитета за извршавање додељених мисија и задатака, као и за одговор на изазове и претње безбедности.

Кључне речи: *стратегијски менаџмент, менаџмент, науке одбране.*

Увод

У Министарству одбране и Војсци Србије већ дуже време се настоји да се одреди шта се подразумева под наукама одбране, односно војним наукама, да се изврши њихова класификација и утврди њихово место у систему наука у друштву. У тим настојањима врло често се постављају питања у вези са научном утемељеношћу наука одбране, њиховом систематичношћу, као и односом према другим наукама и научним дисциплинама у друштву.

У важећим прописима Републике Србије науке одбране, односно војне науке, нису препознате као посебне науке. Слична ситуација је и у другим републикама бивше СФРЈ. С обзиром на значај науке за функционисање и развој система одбране од изузетног је значаја њихово дефинисање и класификација, као и утврђивање веза и односа са другим наукама и научним дисциплинама.

Науке одбране, односно војне науке, повезане су са менаџментом као друштвеном науком и његовим дисциплинама. Од посебног значаја је веза са стратегијским менаџментом, имајући у виду његов значај за функционисање и развој система одбране.

Појам стратегијског менаџмента

У доступној литератури аутори се најчешће баве стратегијским менаџментом као процесом. Да би се стратегијски менаџмент могао разматрати и са аспекта његове научне утемељености корисно је, претходно, одредити номинално значење појма *стратегијски менаџмент*. Такође, неопходно је извршити и анализу сазнања о том појму у доступној литератури, како би са те сазнајне основе било могуће одредити садржај појма.

Синтагма *стратегијски менаџмент* припада групи именичких синтагми јер је управна реч именица менаџмент. Ради номиналног одређења наведене синтагме неопходно је одредити предметно-језичко значење речи *стратегијски* и *менаџмент*.

Реч *стратегијски* је придев настао суфиксацијом, тј. додавањем суфикса *-ски* именици стратегија. Та реч припада групи односних или релационих придева, јер означава везу са неким другим појмом, у овом случају везу са појмом стратегија.

Реч *стратегијски* у речницима има више значења. У Речнику српског језика реч *стратегијски* означава: који се односи на стратегију и стратега; важан за спровођење ратног плана.¹ На сличан начин реч *стратегијски* (енг. *strategic*) дефинишу и савремени речници енглеског језика. У Меријам-Вебстеровом речнику наведена су следећа значења: 1) који се односи на стратегију или је означен стратегијом; 2) неопходан или важан за покретање, спровођење или довршавање стратегијског плана; потребан за вођење рата, али није доступан у довољним количинама из домаћих извора; од велике важности у оквиру интегрисане целине или за планиране ефекте; 3) пројектован или обучен за дејство по изворима војне, економске или политичке моћи непријатеља.² У Оксфордском речнику термин *стратегијски* такође има више значења: 1) који се односи на утврђивање дугорочних циљева и интереса и начина за њихово остваривање; који је пројектован или планиран да служи посебној намени; 2) који се односи на стицање свеукупне или дугорочне војне предности; од суштинског значаја за вођење борбе у рату; за дејство против индустријских области или комуникацијских центара на непријатељској територији као дугорочном војном циљу.³ Иначе, реч *стратегијски* први пут је забележена 1825. године.

На основу изнетих значења може се закључити да је реч *стратегијски* придев који указује на однос именице уз који стоји са стратегијом, као специфичним начином за остваривање утврђених (дугорочних) циљева.

¹ Речник српског језика, Матица српска, Нови Сад, 2007, стр. 1275.

² Merriam-Webster's Online Dictionary, www.merriam-webster.com, приступ 5. јануара 2011. године

³ Oxford Online Dictionary, www.oxforddictionaries.com, приступ 5. јануара 2011. године.

Термин *менаџмент* потиче из енглеског језика и први пут је забележена 1739. године. У српски језик доспео је тзв. калкирањем, то јест дословним превођењем енглеске речи *management*. По својој природи *management* је сложена реч која се састоји из глагола *manage*, што значи руководити, управљати и суфикса *-ment* који се употребљава приликом извођења именица које указују на акције, људе које те акције извршавају и њихове резултате.⁴ Иначе, енглеска реч *manage* је настала средином шеснаестог века и води порекло од италијанске речи *maneggiare* у значењу обуке коња у мањежу, латинске речи *manus*, што значи рука, и француске *menage*, у значењу бављење домаћинством.

У савременим речницима енглеског језика реч менаџмент је објашњена на сличан начин. Тако, према Меријам-Вебстеровом речнику, менаџмент значи: активност или вештина руковођења пословањем, извршавање или надгледање пословања; промишљено коришћење средстава ради остваривања циљева; колективно тело које руководи или усмерава предузеће. У Оксфордском речнику менаџмент је дефинисан као: процес бављења или контролисања ствари и људи; група људи која управља компанијом или организацијом; одговорност за компанију или организацију односно за њихову контролу. У Колинсовом речнику енглеског језика под менаџментом се подразумева контрола и организовање пословања или организације, односно људи који контролишу и организују пословања или организацију.⁵ Лонгманов речник савременог енглеског језика дефинише менаџмент као: активност или процес контролисања и организовања рада компаније или организације и људи који у њима раде; људе који су задужени за компанију или организацију; активност или процес суочавања са ситуацијом која захтева да буде контролисана на неки начин.⁶ Кембриџев речник енглеског језика, пак, под менаџментом подразумева контролу и организовање нечега; групу људи одговорну за контролисање и организовање компаније.⁷

У Речнику српског језика не постоји термин менаџмент, већ термин менаџерство под којом се подразумева посао и занимање менаџера. Према Речнику српског језика, реч менаџер је енглеског порекла и има следећа значења: а) стручни организатор комерцијалних послова, посредник у комерцијалним пословима; б) пословни заступник глумца, певача, спортисте и др., приређивач естрадних, спортских и других примедби.⁸

У Лексикону менаџмента, редактора Петра Јовановића, термин *менаџмент* се дефинише као: 1) посебна научна дисциплина мултидисциплинарног карактера која се бави истраживањем проблема управљања одређеним пословима, подухватима и друштвеним системима; 2) процес управљања одређеним пословима, подухватима или системима ради ефикаснијег достизања заједничких циљева; 3) посебна група људи чији је посао да управљају извршавањем послова и задатака које обављају други људи, ради ефикасног достизања предвиђених, заједничких циљева.⁹

⁴ *Longman dictionary of contemporary English*, Pearson Education Limited, England, 2003, стр. 1030.

⁵ *English Dictionary for Advanced Learners*, 3rd edition, HarperCollinsPublishers, Glasgow, 2001, стр. 1186.

⁶ *Longman dictionary of contemporary English*, исто, стр. 999.

⁷ *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*, Cambridge University Press, (2nd edition), Cambridge, 2005, стр. 770.

⁸ Речник српског језика, исто, стр. 697.

⁹ Јовановић, П., *Leksikon menadžmenta*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2003, стр. 159.

У Лексикону менаџмента, уредника Бахтијаревић-Шибера и Сикавице, под менаџментом се подразумева: 1) процес координације и ефикасног коришћења људских и материјалних ресурса како би се постигли одређени циљеви; 2) носиоци и реализатори менаџерске функције у организацији, односно група људи која у предузећима усмерава и координира активности и ресурсе; 3) специфична дисциплина, односно систематизовано укупно знање и пракса на том подручју; 4) посебно занимање и професија.¹⁰

На основу изнетих значења може се закључити да термин *менаџмент* има више значења, и то: 1) процес управљања организационим системима односно пословима; 2) група људи која управља организационим системима односно пословима.

Појединачним разматрањем симбола *стратегијски* и *менаџмент* омогућено је номинално дефинисање израза *стратегијски менаџмент*, као прве фазе у одређивању појма који је означен овом синтагмом. При томе, дефиниендум је синтагма *стратегијски менаџмент*, а дефиниенс су сви они изрази који су наведени као одговарајућа значења чинилаца дате синтагме.

На основу изнетих чињеница и семантичке анализе, синтагма *стратегијски менаџмент* може се одредити као процес управљања организационим системима и пословима посредством стратегије, као специфичним начином за остваривање утврђених (дугорочних) циљева.

Стратејски менаџмент је термин који се у организационој теорији и пракси користи готово свакодневно. Међутим, иако је релативно често у употреби, значење тог појма још увек није прецизно и једнозначно одређено. За потпуно разумевање значења појма стратегијски менаџмент важно је сагледати и сазнања о том појму у доступној литератури.

Фред Дејвид (*Fred David*) дефинише стратегијски менаџмент као вештину и науку формулисања, примене и оцене међуфункционалних одлука које омогућују организацији да оствари своје циљеве. Фокус стратегијског менаџмента је на обједињавању различитих пословних функција и система ради постизања успеха.¹¹ Дејвид користи термине стратегијски менаџмент и стратегијско планирање као синониме, истичући да се први чешће употребљава у свету бизниса, а други у академској заједници.¹²

Самјуел Керто (*Samuel Certo*) и Тревис Керто (*Trevis Certo*) под стратегијским менаџментом подразумевају процес којим се обезбеђује да организација поседује и остварује користи из одговарајуће организационе стратегије. Одговарајућа стратегија, према мишљењу аутора, јесте она која је најбоље прилагођена организационим потребама у конкретном времену.¹³

Стивен Робинс (*Stephen Robbins*) и Мери Колтер (*Mary Coulter*) сматрају да је стратегијски менаџмент оно што менаџери раде како би развили организациону стратегију. Под организационом стратегијом подразумевају одлуке и акције које одређују дугорочне перформансе организације.¹⁴

¹⁰ Bahtijarević-Šiber, F., Sikavica, P., *Leksikon menadžmenta*, Masmedia, Zagreb, 2001, str. 294.

¹¹ David, F., *Strategic management: concepts and cases*, 11th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2007, стр. 5.

¹² Термин стратегијско планирање настао је педесетих година прошлог века и био је веома популаран између средине шездесетих и средине седамдесетих година. Многе компаније, посебно у Америци, сматрале су да је стратегијско планирање одговор за све проблеме у организацији.

¹³ Certo, S., Certo, T., *Modern Management: Concepts and Skills*, 11th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2009, стр. 228.

¹⁴ Robbins, S., Coulter, M., *Management*, 9th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2009, стр. 208.

Дејвид Хангер (*David Hunger*) и Томас Вилен (*Thomas Wheelen*) под стратегијским менаџментом подразумевају сет менаџерских одлука и акција које одређују дугорочне перформансе корпорације. То укључује скенирање окружења (спољашњег и унутрашњег), формулацију стратегије (стратегичко планирање), имплементацију стратегије и евалуацију и контролу. Истраживање стратегијског менаџмента, према мишљењу аутора, истиче мониторинг и евалуацију спољашњих шанси и претњи у контексту организационих снага и слабости ради генерисања и примене новог стратегијског правца за организацију.¹⁵

Реџеван Партасарти (*Raghavan Parthasarthy*) истиче да се стратегијски менаџмент односи на серију дугорочних одлука и акција које предузимају менаџери којима они бирају и примењују стратегије. Сврха тих стратегија је да се изграде организационе снаге кроз позиционирање у спољашњем окружењу и/или акумулацију унутрашњих ресурса који ће организацији обезбедити предност у односу на ривале.¹⁶

У Лексикону менаџмента, чији је редактор П. Јовановић, под термином стратегијски менаџмент подразумева се специјализована дисциплина менаџмента која подразумева континуалан процес сталног прилагођавања предузећа променљивој околини, у којем околина врши перманентан утицај на предузеће, а само предузеће, такође, врши одређени утицај на околину у којој егзистира и којој се прилагођава. Стратегијски менаџмент обухвата утврђивање и дефинисање циљева предузећа, одређивање стратегије предузећа, затим процес реализације дефинисане стратегије и контролу реализације и добијених резултата.¹⁷

У Лексикону менаџмента, уредника Бахтијаревић-Шибера и Сикавице, под стратегијским менаџментом се подразумева процес којим менаџери постављају мисију организације, темељне дугорочне циљеве организације, развијају стратегије за постизање тих циљева, те предузимају све што је потребно за спровођење планова којима се желе остварити постављени циљеви.¹⁸

Неки аутори дефинишу стратегијски менаџмент крајње једноставно као управљање предузећем у условима промена. Реч је о концепту управљања који настаје у условима великих промена и који помаже менаџерима да идентификују кључне факторе у спољашњем и унутрашњем окружењу организација, како би правилно формулисали најважније одлуке, пре свих циљева и стратегије ради обезбеђивања успеха својих организација.¹⁹

Наведене дефиниције указују на различите приступе аутора у одређивању значења појма стратегијски менаџмент. Заједничко становиште већине аутора јесте да је стратегијски менаџмент процес који се тиче организационе стратегије, као начина за достизање дугорочних циљева, односно перформанси организације.

На основу извршене семантичке анализе синтагме *стратегички менаџмент*, као и анализе доступне литературе у којима се на непосредан или посредан начин говори

¹⁵ Hunger, D., Wheelen, T., *Essentials of Strategic Management*, 4th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2007, стр. 2.

¹⁶ Parthasarthy, R., *Fundamentals of Strategic Management*, Houghton Mifflin Company, 2007. стр. 5.

¹⁷ Jovanović, P., *u navedenom delu*, стр. 295.

¹⁸ Bahtijarević-Šiber, F., Sikavica, P., *u navedenom delu*, стр. 556.

¹⁹ Erić, D., *Uvod u menadžment*, Čigoja štampa, Beograd, 2000, стр. 334.

о значењу појма који је одређен том синтагмом, *стратегички менаџмент* се може дефинисати као *дисциплина менаџмента која разматра процес формулисања и имплементације стратегије ради остваривања дугорочних циљева организације*.

Стратегијски менаџмент као научна дисциплина

Процеси диференције и интеграције науке довели су до успостављања великог броја наука и научних дисциплина, међу њима и менаџмента. У развоју менаџмента неопходно је направити разлику између менаџмента као вештине и менаџмента као науке.

Менаџмент као наука настаје почетком двадесетог века.²⁰ Први аутор који је систематски проучавао менаџмент и који се сматра творцем менаџмента као науке је сте Фредерик Тејлор (*Frederick Taylor*). Значајан допринос настанку и развоју менаџмента дао је и француски теоретичар Анри Фајол (*Henry Fayol*), као и многи други.²¹

Менаџмент припада пољу друштвено-хуманистичких наука. Предмет менаџмента су проблеми управљања пословима, подухватима и организационим системима. Менаџмент је примењена наука и у тесној је вези са другим наукама.

Менаџмент као наука обухвата већи број научних дисциплина, где свака од њих истражује специфичан сегмент предмета менаџмента. Стратегијски менаџмент је једна од најразвијенијих научних дисциплина менаџмента.

Предмет стратeгијског менаџмента су, у ужем смислу, проблеми формулисања и имплементације стратегије организације. У ширем смислу, предмет стратeгијског менаџмента су проблеми испитивања организационог окружења (спољашњег и унутрашњег), постављања мисије организације, одређивања темељних дугорочних циљева организације, развијање стратегије за остваривање тих циљева, примене стратегије и контрола примене стратегије и добијених резултата.

Теорија, методе и језик стратeгијског менаџмента заснивају се на теорији, методама и језику менаџмента уопште, уз уважавање специфичних карактеристика предмета стратeгијског менаџмента. У основи теорије стратeгијског менаџмента налази се појмовно-категоријални апарат који чине појмови и категорије различитог нивоа општости и који су системски уређени, аналогно процесима и садржајима стратeгијског менаџмента. Теорија стратeгијског менаџмента садржи и велики број ставова, али су многи од њих хипотетички, што указује на то да је теорија недовољно изграђена и да представља значајан извор проблема истраживања. Принципи и начела су, такође, заступљени у теорији стратeгијског менаџмента, при чему су принципи научно утемељенији и више обавезни за примену, док се начела заснивају на искуству. У теорији стратeгијског менаџмента закони и законитости још увек нису довољно заступљени, што указује на то да је неопходан додатни истраживачки напор да се они открију, односно изведу и језички формулишу.

²⁰ Извесни Хенри Тоун (Henry Towne) је први, још 1886. године, изразио потребу за креирањем посебне менаџерске науке.

²¹ Значајан допринос развоју менаџмента као науке дали су: Хенри Гант (Henry Gantt), Макс Вебер (Max Weber) Мери Паркер Фолет (Mary Parker Follett) Елтон Мајо (Elton Mayo), Даглас Мекгрегор (Douglas McGregor), Хенри Минтзберг (Henry Mintzberg), Питер Дракер (Peter Drucker) и др.

Методе стратегијског менаџмента имају велики број заједничких карактеристика са методама других наука и научних дисциплина, али имају и одређене специфичности које произилазе из карактеристика предмета истраживања.²² У истраживању проблема формулисања и имплементације организационе стратегије користе се филозофске методе (нпр. конкретна дијалектичка метода), опште научне методе (нпр. метода моделовања, компаративна метода), посебне научне методе (анализа-синтеза, индукција-дедукција, апстракција-конкретизација, генерализација-специјализација, дефиниција и класификација) и појединачне (емпиријске) научне методе (метода испитивања и метода анализе садржаја).

Научни језик је битан конститутивни елемент стратегијског менаџмента као научне дисциплине, јер је у непосредној функцији предмета и теорије. Научни језик стратегијског менаџмента заснован је на књижевном језику и у складу је са карактеристикама предмета истраживања. Чине га различити термини којима се општи у научној теорији и пракси.

Изучавање стратегијског менаџмента у нашој земљи започело је доста касно у односу на развијене земље. Промена друштвеног и привредног система утицала је, поред осталог, да се отпочне са систематским изучавањем стратегијског менаџмента. Почетком деведесетих година објављују се први уџбеници из стратегијског менаџмента, организују се научни скупови из те области, а као обавезан предмет изучава се на многим факултетима. Стратегијски менаџмент је данас афирмисана научна и наставна дисциплина која заокупља пажњу великог броја истраживача.²³

Науке одбране – појам, класификација и место у систему наука у друштву

Више од четири деценије научни радници у систему одбране баве се проблемима дефинисања и класификовања наука одбране, односно војних наука. Циљеви овогодишњег скупа показују да још не постоје одговори на питања која су била актуелна и на првом симпозијуму о војним наукама који је одржан 1970. године.

Науке одбране могу се дефинисати у ширем и ужем значењу. У ширем значењу, под наукама одбране би се могле подразумевати све науке и научне дисциплине које, са свог специфичног становишта, изучавају одбрану као функцију државе. Оне истражују проблеме припреме и ангажовања целокупног друштва у одбрани земље и зато нису примерене само војној организацији. У ужем значењу, под наукама одбране могле би се подразумевати само науке које изучавају специфичне проблеме

²² Чињеница да постоји више од 2000 наука и научних дисциплина, а само око 40 развијених научних метода, указује да више наука користе исте методе која се сматрају специфичним методама одређене науке, односно научне дисциплине, јер исте методе примењене на различите предмете истраживања доживљавају извесну трансформацију (Група аутора, у *наведеном делу*, стр. 36).

²³ Стратегијски менаџмент је обавезан предмет на скоро свим факултетима из области економије, менаџмента и бизниса. Економски факултет у Суботици већ више година издаје међународни часопис *Strategic Management*, а 2010. године је одржан и XV међународни научни скуп о стратегијском менаџменту SM2010.

одбране као функције државе, а који се не изучавају у оквиру других наука.²⁴ Уз уважавање различитих мишљења прихватљиво је становиште да науке одбране представљају систем међусобно повезаних наука и научних дисциплина које истражују специфичне проблеме одбране као функције државе, од припреме за одбрану до вођења оружане борбе, као главног садржаја рата и оружаног сукоба.

Проблеми класификације наука одбране веома су сложени, мултидисциплинарне су природе и не могу се решавати на основу појединачних критеријума. Науке одбране су међусобно тесно повезане, не могу се изоловано посматрати нити у потпуности класификовати у одређене класификаторске низове. Прецизну и потпуну (без остатка) класификацију наука одбране могуће је извршити само на основу вишекритеријумског прилаза.²⁵

У литератури постоје различите класификације, односно груписања наука и научних дисциплина из система наука одбране. Ради објашњења повезаности стратегијског менаџмента и наука одбране, прикладно је науке и научне дисциплине из система наука одбране груписати у ортодоксне, инхерентне и кохерентне науке и научне дисциплине.²⁶

Ортодоксне науке и научне дисциплине налазе се у средишту система наука одбране. То су мултидисциплинарне науке и научне дисциплине које се примарно баве проблемима одбране као функције државе.²⁷ Као примери ортодоксних наука, односно научних дисциплина, могу се навести: стратегија, оператика и тактика.²⁸ Иако, и поред бројних покушаја, још увек није успостављена као посебна наука, постоји потреба за конституисањем јединствене мултидисциплинарне науке (полеми-стике, ратоводства, ...?) која би се бавила проблемима сукоба моћи и сила, односно одбране као функције државе.

Инихерентне науке и научне дисциплине су оне које су природно и нераздвојиво повезане са средиштем система наука одбране, тј. са ортодоксним наукама и научним дисциплинама у систему наука одбране (стратегијом, оператиком и тактиком). Инихерентне науке и научне дисциплине припадају систему матичних наука, али и систему наука одбране, с тим што су примарно „ослоњене“ на матични научни систем. Припадност систему наука одбране значајно доприноси укупном развоју тих наука и

²⁴ Сакан, М., *Критеријуми класификације војних наука*, Војна наука и војна доктрина: зборник научних саопштења са „Симпозијума о војној науци“, Сектор за школство, обуку, научну и издавачку делатност Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998, стр. 105.

²⁵ Исто.

²⁶ Шуљагић, Р., *Научна изграђеност југословенске теорије ратне вештине* (докторска дисертација), Универзитет Војске Југославије, Београд, 1993, стр. 227-236, наведено у: Вишњић, Д., Марчек, Ј., Ковач, М., *Појам система војних наука*, Војна наука и војна доктрина: зборник научних саопштења са „Симпозијума о војној науци“, Сектор за школство, обуку, научну и издавачку делатност Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998, стр. 76.

²⁷ У раду није разматран проблем утврђивања наука, односно научних дисциплина које припадају групи ортодоксних наука и научних дисциплина, већ су коришћени резултати ранијих истраживања.

²⁸ На Западу је стратегија сматрана науком још у 18. веку, када је Хенри Лојд дао више општих теоријских поставки и принципа стратегије, а током векова је та наука унапређена бројним радовима из свих области стратегије, а пре свега војне стратегије. Бројни домаћи аутори сматрају да постоје објективни докази да се стратегија може сматрати посебном науком. (Стојковић, Б., *Различити приступи употреби појма стратегија у савременом добу*, Војно дело, 3/2009, стр. 264).

научних дисциплина. Примери инherentних научних дисциплина су: војни менаџмент, војна психологија, војна андрагогија, војна историја, војна географија, итд.²⁹

Кохерентне науке и научне дисциплине повезане су са средиштем система наука одбране, али имају висок степен аутономије у односу на целину система.³⁰ Оне се тежишно баве проблемима матичне научне области, а проблеме одбране истражују у складу са потребама матичне области. Кохерентне науке и научне дисциплине се примарно развијају у оквиру система матичних наука, због чега неки аутори сматрају да их не би ни требало сврставати у науке одбране.³¹ Примери кохерентних научних дисциплина су: стратегијски менаџмент, оперативни менаџмент, финансијски менаџмент, менаџмент људских ресурса, управљање пројектима, теорија организације, макроекономија, итд.

На основу резултата досадашњих истраживања могу се издвојити три схватања о месту наука одбране у систему наука у друштву. Према првом схватању, све науке и научне дисциплине које изучавају специфичне проблеме одбране државе, односно припреме и вођења рата, могу се обухватити у један јединствени систем наука одбране, односно војних наука. Према другом схватању, посебан систем наука одбране, односно војних наука, не треба да постоји, јер свака друштвена и природна наука може и треба да има за предмет свог истраживања одбрану државе, односно рат и оружану борбу. Треће схватање се темељи на дуалној припадности дисциплина наука одбране, односно војних наука, различитим научним системима – систему матичних наука и систему наука одбране, односно војних наука. На основу досадашњих анализа та три схватања, може се прихватити дуални карактер наука, односно научних дисциплина које припадају систему наука одбране по њиховој припадности матичној науци (у оквиру матичног система наука) и систему наука одбране (у оквиру функционалног система наука).³²

Везе и односи стратегијског менаџмента и наука одбране

Војне организације су сложени друштвени системи који своју функцију извршавају у динамичним и нестабилним условима. Предуслов њиховог развоја, али и опстанка, јесте правилност функционисања и правовременост прилагођавања променама у окружењу. Важну улогу у испуњавању тих предуслова има стратегијски менаџмент.

На основу извршене анализе, стратегијски менаџмент је дефинисан као дисциплина менаџмента која истражује проблеме формулисања и имплементације стратегије за остваривање дугорочних циљева организације.³³ Стратегијски менаџмент је универзална

²⁹ Војни менаџмент може се сматрати посебном дисциплином менаџмента. Предмет истраживања војног менаџмента је другачији од садржаја предмета Војни менаџмент који изучавају кадети Војне академије, а који се у великој мери односи на рад команди и штабова, мобилизацију, борбену обуку и сл.

³⁰ Вишњић, Д., Марчек, Ј., Ковач, М., у *наведеном делу*, стр. 81.

³¹ Група аутора, *Методологија ратне вештине*, скрипта, Центар војних школа Војске Југославије, Генералштабна школа, Београд, 1996, стр. 23.

³² Вишњић, Д., Марчек, Ј., Ковач, М., у *наведеном делу*, стр. 81.

³³ Анализа је показала да постоје различита схватања појма стратегијског менаџмента. Под стратегијским менаџментом подразумева се и сам процес формулисања и имплементације стратегије ради остваривања дугорочних циљева организације.

научна дисциплина која истражује и проблеме формулисања и имплементације стратегије у војним организацијама, односно у организацијама које припадају систему одбране.

Науке одбране се, с обзиром на то да истражују специфичне проблеме одбране као функције државе, баве и проблемима формулисања и имплементације стратегије ради остваривања дугорочних циљева војних и других организација система одбране. Имајући у виду да се стратегијски менаџмент примарно развија у оквиру матичне науке, тј. менаџмента, а да је повезан са ортодоксним наукама и научним дисциплинама из система наука одбране, може се закључити да та дисциплина припада групи кохерентних научних дисциплина.

Стратегијски менаџмент је у интеракцији са стратегијом као ортодоксном науком, односно научном дисциплином из система наука одбране.³⁴ Уколико се прихвати становиште Клаузевица да је „стратегија наука о употреби битке за постизање неког циља“, тј. наука о употреби војних средстава за постизање циљева политике, може се закључити да је стратегијски менаџмент, у контексту развоја способности и капацитета снага одбране, у функцији стратегије.³⁵ Са друге стране, стратегија као систем знања о употреби војних средстава за постизање циљева политике, у великој мери одређује управљање војним организационим системима, односно избор и примену специфичних начина за реализацију дугорочних циљева војних организација.

Теорија, методе и језик стратегијског менаџмента повезани су са теоријом, методама и језиком других наука и научних дисциплина из система наука одбране, а посебно са стратегијом. На пример, велики број појмова који се користи у стратегијском менаџменту, као што су мисија, циљеви, способности, итд., користе се и у стратегији. Методе стратегијског менаџмента врло су сличне методама стратегије, а велика сличност постоји и у научном језику.

Стратегијски менаџмент је од изузетног значаја за функционисање и развој система одбране. Треба да омогући да систем одбране поседује потребне снаге и средства, односно способности за извршавање додељених мисија и задатака. Такође, стратегијски менаџмент треба да допринесе доношењу друштвено прихватљивих и одрживих решења која се тичу развоја система одбране.

Закључак

Практичне потребе и вишегодишња истраживања потврдили су неопходност успостављања система наука одбране. Систем наука одбране би чиниле међусобно повезане науке и научне дисциплине које истражују специфичне проблеме одбране као функције државе.

Науке и научне дисциплине које припадају систему наука одбране могу се груписати у ортодоксне, инхерентне и кохерентне науке и научне дисциплине. Ортодоксне су оне науке и научне дисциплине које се налазе у средишту система наука одбране и које се примарно баве проблемима одбране као функције државе. Инхерентне науке и научне дисциплине припадају систему матичних наука, као и систему наука одбране, али се при-

³⁴ Имајући у виду да је термин стратегија најпре коришћен у војсци, као и да је током историје војска била предводник у развоју организације и система управљања, може се закључити да су корени стратегијског менаџмента у војсци.

³⁵ Клаузевиц, К. Ф., *О рату*, Београд, 1951, стр. 141, наведено у: Група аутора, *у наведеном делу*, стр. 41.

марно „ослањају“ на матични научни систем. Кохерентне науке и научне дисциплине повезане су са средиштем система наука одбране, али имају висок степен аутономије у односу на целину система. Оне се тежишно баве проблемима матичне научне области, а проблеме одбране истражују у складу са потребама матичне области.

Стратегијски менаџмент представља научну дисциплину која се бави проблемима формулисања и имплементације стратегије за остваривање дугорочних циљева организације. Примарно се развија у оквиру менаџмента као науке и истражује проблеме који се односе на организације уопште.

Стратегијски менаџмент истражује и проблеме који се тичу управљања војним и другим организацијама система одбране. Због значаја који има за функционисање и развој тих организација и система одбране у целини, може се закључити да стратегијски менаџмент припада систему наука одбране. С обзиром на то да има висок степен аутономије у односу на целину система наука одбране, као и да проблеме одбране истражује у складу са потребама матичне науке, тј. менаџмента, стратегијски менаџмент припада групи кохерентних наука и научних дисциплина.

Литература

1. Bahtijarević-Šiber, F., Sikavica, P., *Leksikon menadžmenta*, Masmedia, Zagreb, 2001.
2. *Војна наука и војна доктрина*, зборник научних саопштења са „Симпозијума о војној науци“, Сектор за школство, обуку, научну и издавачку делатност Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998.
3. Група аутора, *Методологија ратне вештине*, скрипта, Центар војних школа Војске Југославије, Генералштабна школа, Београд, 1996.
4. David, F., *Strategic management: concepts and cases*, 11th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2007.
5. Erić, D., *Uvod u menadžment*, Čigoja štampa, Beograd, 2000.
6. Jovanović, P., *Leksikon menadžmenta*, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2003.
7. Ковач, М., Стојковић, Д., *Стратегијско планирање одбране*, Војноиздавачки завод, Београд, 2009.
8. Kukoleča, S., *Organizaciono-poslovni leksikon*, Rad, Beograd, 1986.
9. *Научна изграђеност и чиноци војне стратегије*, зборник научних саопштења са „Симпозијума о војној науци“, Сектор за школство, обуку, научну и издавачку делатност Генералштаба Војске Југославије, Београд, 1998.
10. Parthasarthy, R., *Fundamentals of Strategic Management*, Houghton Mifflin Company, 2007.
11. *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007.
12. Robbins, S., Coulter, M., *Management*, 9th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2009.
13. Hunger, D., Wheelen, T., *Essentials of Strategic Management*, 4th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2007.
14. Certo, S., Certo, T., *Modern Management: Concepts and Skills*, 11th ed., Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2009.